

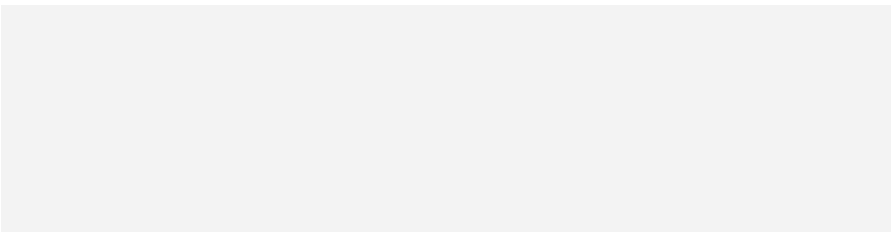
Peellands Molennieuws

Peellandse Molenstichting

109

september
2023

*Het Peellands Molennieuws is een uitgave van de Peellandse Molenstichting.
Een abonnement op dit blad is inbegrepen in een bijdrage aan de vrienden van de
Stichting. Het minimale bedrag is € 15,00 per jaar.
Dit bedrag kunt u overmaken op bankrekening NL87 INGB 0005 7060 31, t.n.v.
Peellandse Molenstichting.*

Secretariaat:

Peellandse Molenstichting
Secretariaat:
p.a. Schutsstraat 22
5737EW Lieshout
tel. 06 51815 316
www.peellandsemolenstichting.nl

Redactie:

Peter van Rongen en Geert van Stekelenburg
Het typewerk, de lay-out en de eindredactie zijn verzorgd door Geert van Steke-
lenburg

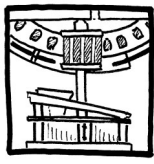
Uw artikelen, commentaar en ideeën kunt u sturen naar:

Redactie Peellands Molennieuws
p.a. Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721 BB, Asten
Tel: 0493-693504 / 0616716543/
Email: e.vanstekelenburg@chello.nl
Uiterste inzenddatum voor het eerstvolgende nummer: 30 november 2023

Omslagfoto: De Sint Victor in Heeze. Het is niet bekend in welk jaar deze foto
gemaakt is. De opname is in elk geval van vóór de restauratie van 1983 /1984.
(foto: <https://vanabbestichting.nl/portfolio-item/molen-in-heeze/>)

Peellands Molennieuws
ISSN 1574-2512

Oplage: 160

De voormolen

In dit nummer:

Bericht van de molenaars van Heeze, die na het overlijden van Gerard Sturkenboom de uitdaging op zich genomen hebben om de molen draaiende en malende te houden. Daarbij hebben ze op diverse fronten hulp gevraagd en ook gekregen van diverse instanties en personen. Wij wensen hen veel succes bij de voortzetting van dit werk.

Intussen wacht men in Liessel nog altijd op de vervanging van het gevluucht met geconstateerde roedbreuken door een nieuw stel roeden van de firma Vaags. De planning is dat de roeden in het eerste kwartaal van 2024 klaar zullen zijn.

In de omgeving van Wageningen wordt op kleine schaal, op een milieuvriendelijke manier, geëxperimenteerd met oude graangewassen op kleine akkers, waarop naast oude granen ook akkerkruiden te vinden zijn.

De aanblik van een vreemd uitziende, zelfscherpende molensteen tijdens de molenexcursie in mei maakte een molenleerling zo nieuwsgierig, dat hij op onderzoek uit ging. Hij ontdekte onder andere dat de producent van deze merkwaardige steen uit België kwam.

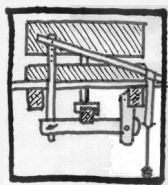
In Mierlo vond eveneens een 'ontdekkingsreis' plaats rond enkele halve molenstenen. Het raadsel van de herkomst van deze stenen is nu (waarschijnlijk) opgelost.

Een tweede raadsel, de vreemde constructievorm van de as van de molen van de Victor in Someren, lijkt na gedegen onderzoek eveneens een duidelijke verklaring op te leveren.

En tot slot: de molenbiotop van de molen van Vlierden is door de omvorming van een eikenbos naar hakhout aanzienlijk verbeterd.

Wij wensen u weer veel leesplezier toe.

De redactie

Uitgelicht

Na de molenaarsgroet

Rob van der Veeke
Paul Salemans

Met het overlijden van molenaar Gerard Sturkenboom op 19 januari viel niet alleen een drijvende kracht weg in de Sint Victor Molen in Heeze, maar ging er eveneens veel kennis verloren. Daarom hebben wij de afgelopen maanden niet stil gezeten.

Zo zijn we te rade gegaan bij leveranciers en hebben we uitgezocht waar en wat we zoal afnemen. We hebben uitgebreid kennis gemaakt met de bakkers waaraan we leveren en zijn stevig aan de slag gegaan om de kwaliteit van het malen hoog te houden. Met name dit laatste was nog een hele uitdaging en we zijn nog bezig om deze kennis bij het hele team te laten landen.

In dezelfde periode hebben we de Stichting Molen Sint Victor opgericht, waarbij we Hans Tuinhout, een goede vriend van Gerard, bereid hebben gevonden om het voorzitterschap van deze stichting op zich te nemen. Verder hebben we de administratie vernieuwd en een heus boekhoudpakket aangeschaft. Bezoekers verwelkomen we op onze nieuwe site: www.molenheeze.nl

*Zoals menigeen de molen van Heeze kent: een volle meelzolder die getuigt van een molen die in bedrijf is en waar veel gemalen wordt.
(foto: www.molenheeze.nl)*

Ook hebben we de contacten met de eigenaar van de molen, de gemeente Heeze, opgepakt en geïntensiveerd. We ontvangen veel support van de gemeente Heeze, die het ook belangrijk vindt dat de activiteiten op de molen doorgaan en de molen zo een toegankelijk monument blijft. De voorbereidingen voor de opknabbeurt van de buitenzijde van de molen en de belt zijn in volle gang.

De belangrijkste stap die we hebben gezet, is de uitbreiding van het team met Jurgen van Stiphout als derde molenaar en Willem Sniijders als hulp bij de verkoop. Maar deze laatste zal zeker op termijn ook de molenaars opleiding gaan volgen. Beiden zijn meer dan welkom. Dit team zorgt ervoor dat we elke zaterdag open zijn voor bezoekers en klanten en dat er voldoende productie is om onze bakkers te kunnen blijven beleveren.

Met elkaar gaan we vol goede moed aan de slag om het maalbedrijf dat Gerard heeft opgezet voort te zetten. Heel praktisch betekent dit onder andere dat we onlangs begonnen zijn met het billen van de looper. Aan deze klus wilde Gerard beginnen op de laatste dag dat hij in de molen was.

Tot slot willen we iedereen bedanken die heeft geholpen bij de indrukwekkende molenaarsgroet op de dag van de crematie van Gerard. Familie en vrienden, maar ook wij hebben dat bijzonder gewaardeerd.

advertentie

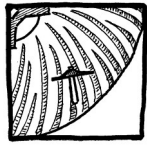
wakker
zeilmakers sinds 1933

**Gerennommeerd
adres voor
molenzeilen**

Uitvoerbaar in copes,
polyester en katoen.

Diverse mogelijkheden in
kleuren en touwwerk.

Zeilmakerij D. Wakker BV Ind. terrein 'Nieuwe Waterweg' Scheldeweg 7, 3144 ES Maassluis
Telefoon 010 591 22 88 | E-mail info@wakker.nl | www.wakker.nl

Op de bil

Vervangen gevluicht De Volksvriend Liessel

Peter van Rongen

In het Peellandmolen Nieuws van december 2022 heb ik een stukje geschreven over de problemen die we hebben ervaren met de roeden van onze molen. Hierin is beschreven hoe we de roedenbreuken hebben ontdekt, hebben we het resultaat gedeeld van het onderzoek door de Röntgen Technische Dienst en beschreven we hoe de beslissing is gevallen om de molen stil te zetten.

Nu het vervolg; de keuze wat we gaan doen en de beslissing om nieuwe roeden aan te schaffen.

De molen is stilgezet en wordt alleen voor onderhoud enkele einden gedraaid, ongeveer 80 einden per week, afhankelijk van de windsterkte. Om de krachten op het gevluicht te minimaliseren hebben we de windborden en stormplanken uit het gevluicht gehaald en de zeilen verwijderd. Wat te doen? Er zijn volgens ons drie mogelijkheden om met deze situatie om te gaan. Elk van de mogelijkheden wordt hierna besproken en een overwogen keuze wordt gemaakt.

Bestaande roeden behouden en repareren.

De eerste mogelijkheid is om de roeden te behouden en te repareren. Hierbij wordt het bestaande gevluicht hergebruikt na reparatie. Daarbij moeten we rekening houden met een aantal zaken.

De hekkens en andere houten delen zijn 27 jaar oud. De kans dat ze ongeschonden kunnen worden uitgenomen is klein. Daarnaast is het werk aanzienlijk en arbeidsintensief en dus kostbaar. Er is metaalmoeheid in de metalen delen van de het gevluicht geconstateerd. De oorzaak van het probleem is dat de materiaaldikte van de roeden aan de dunne kant is, tegenwoordig is die aanzienlijk dikker.

Naast de materiaaldikte zijn de lasnaden van de roeden aan één zijde gelegd, wat per definitie minder duurzaam is dan een lasnaad die van twee zijden wordt gelegd. De dynamische levensduur van een eenzijdige las is aanzienlijk korter. Tijdens reparatie laswerk aan bestaande roeden ontstaan daarnaast ongecontroleerde voorspanningen in de constructie.

Deze voorspanningen kunnen de levensduur ook weer nadelig beïnvloeden.

Alle lassen moeten worden uitgeslepen en opnieuw worden aangebracht. Door het uitslijpen kan er te weinig materiaal overblijven om de roeden weer volgens specificatie te lassen. De roeden zijn gemaakt volgens de specificatie uit 1985 van de Rijksdienst van Cultureel erfgoed (RCE). Met de huidige inzichten voldoet deze specificatie niet. In de daarop volgende specificatie uit 2007 is het toe te passen materiaal aanzienlijk dikker en is ook een versprongen systeem van stuiklassen gebruikt. Deze specificatie is ook ingetrokken. De methode “behouden en repareren” wordt ook afgeraden door DHM en RCE.

Een voordeel zou zijn dat een deel van de onderdelen kan worden herge-

De randen van enkele boorgaten in een roedplaat worden met een slijptol weggeslepen.

(foto: Wiekenmakerij Vaags Aalten)

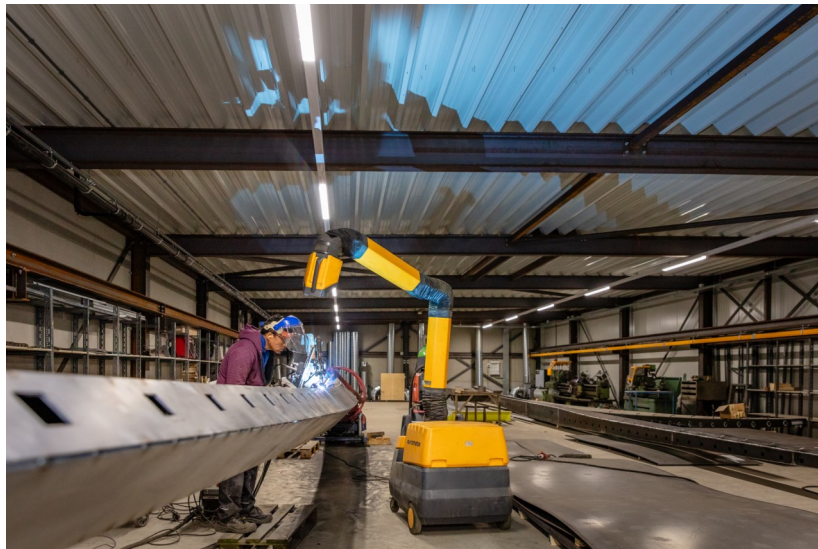
bruikt. Een nadeel is echter dat het hele gevucht moet worden gedemonteerd. Ook kan een deel van de hekkens niet meer herbruikbaar zijn. Ook het hergebruiken van de voorzoom is niet zeker. Er zitten hoge arbeidskosten aan het uit elkaar slijpen en klaarmaken van de lassen. Er is al metaalmoeheid in de roeden geconstateerd, wat effect heeft op de resterende levensduur. Daarnaast kunnen ongecontroleerde voorspanningen in de constructie ontstaan.

De tweede mogelijkheid: de molen niet meer gebruiken en stil zetten.

De roeden komen stil te staan, er zullen krachten op het gevucht komen die ongewenst zijn. Er is al metaalmoeheid in de roeden geconstateerd,

zij zullen meer gaan hangen. Ook zullen de roeden door invloed van het weer gaan roesten, doordat er water in de roeden blijft staan. Door het gevaar van een roedebreek van met name de buitenroede is het verstandig om deze op termijn uit de askop te verwijderen. Dit heeft extra kosten tot gevolg. Het gaande werk is gemaakt van hout. Bij stilstand zal het hout gaan "hangen". Het maalwerk zal ook stil komen te staan met als gevolg te loorgang. Ook zal er een toename van hout knagende insecten te verwachten zijn.

De RCE draagt moleneigenaren op het monument te onderhouden. Daar-

*Laswerkzaamheden aan een roe.
(foto: Wiekenmakerij Vaags Aalten)*

bij hoort ook het monument gebruiken. Regulier onderhoud zal toch moeten worden gedaan. Daarnaast zullen de molenaars gedemotiveerd worden en mogelijk andere molens gaan bemensen.

Het voordeel is dat deze optie op de korte termijn goedkoop is, een nadeel is dat het door extra onderhoudskosten op de lange termijn heel kostbaar zal worden.

Nieuwe roeden.

Een derde optie is het vervangen van de aangetaste roeden door nieuwe. Hierbij worden de oude versleten roeden compleet verwijderd en afgevoerd. Een compleet nieuw gevluht moet worden geplaatst.

Deze werkzaamheden moeten worden uitbesteed aan een molenmaker. Er moeten nieuwe roeden worden gefabriceerd. Aan deze optie zijn financiële voorwaarden verbonden, maar zijn op basis van offertes planbaar. Doordat er veel roeden in Nederland defect gaan is de besteltermijn lang.

Voordeel van nieuwe roeden is dat het probleem voor de komende 50 jaar is verholpen. Nadeel is dat er kosten zijn, maar deze zijn planbaar.

In de laatste RCE specificatie van 2007 waren ook de “deelbare” roeden vastgelegd. Door de breukproblemen rond de deelbare roeden is de specificatie van 2007 nu ook vervallen. Er is dus op dit moment geen vastgestelde formele specificatie om roeden te produceren. In beide vorig gebruikte specificaties werd de materiaaldikten gebaseerd op de lengte-, breedte- en hoogtematen. Het is niet duidelijk hoe de belasting van de hekkens op de ontwerpafmetingen werden doorberekend.

Om dit hiaat te ondervangen heeft Wiekenmakerij Vaags B.V. uit Aalten een eigen specificatie ontwikkeld, waarbij met een computerprogramma een ontwerp wordt gemaakt. Hierbij wordt niet alleen rekening gehouden met de afmetingen van de roeden, maar ook de belasting van de hekkens en borden. Ook wordt rekening gehouden met de belasting van de overige onderdelen, zoals de schuifijzers, zeilklampen en sleufijzers en natte molenzeilen. Hiermee wordt nauwkeuriger de materiaaldikte en daarmee de sterkte van de roeden bepaald. De klant vult een Adobe pdf bestand in met de maten van roeden en de hierboven genoemde onderdelen. Hiermee wordt de belasting op de roeden berekend. Vervolgens worden de specificaties van de roeden bepaald.

Vervolgens worden de roeden geproduceerd. Tijdens het productieproces worden de diverse onderdelen met een CNC plasmasnijder gevormd. Ook de hekstokgaten worden in het zelfde proces gesneden met de CNC plasmasnijder. Hierbij wordt de hekstokhoek ten opzichte van de roede in het materiaal aangebracht. Het gebruik van een CNC plasmasnijder geeft zeer schone en nauwkeurig gesneden gaten. Hierdoor ontstaan dus zeer schone snijranden. Vervolgens worden de diverse onderdelen aan elkaar gelast. Het lassen vindt plaats aan beide zijden van de onderdelen, waardoor een zeer sterke lasnaad ontstaat. Ook wordt de lasvolgorde zodanig gekozen dat er geen voorspanningen in het materiaal van de roeden ontstaan.

De lassen worden door het bedrijf zelf gecontroleerd met behulp van de niet-destructief onderzoek (NDO) methode Time-of-Flight Diffraction (ToFD) door eigen specialisten. Bij deze methode worden geluidsgolven het materiaal in gestuurd en gekeken of er signalen terug kaatsen. Op basis van deze metingen wordt de kwaliteit van de lasnaden beoordeeld. Op verzoek kan ook een externe partij de lassen inspecteren. Vervolgens worden de roeden aan de binnenzijde met een beschermingsmiddel behandeld. De buitenzijde wordt met een twee componenten verfcoating beschermd.

In de praktijk is nog nooit een roede van Wiekenmakerij Vaags gebroken. Ook zijn nooit grote productiefouten ontdekt. In totaal zijn er meer dan 550 gelaste roeden en meer dan 45 geklonken roeden geproduceerd.

Onlangs is een nieuwe roedenfabriek in gebruik genomen met een capaciteit van meer dan 50 roeden per jaar. Op de open dag van de nieuwe fabriek hebben de molenaars van De Volksvriend uit Liessel een bezoekje gebracht.

Na het vernietigen van de molen door de Engelse Landmacht ten tijde van de 2e wereldoorlog heeft Adriaens molenbouw uit Weert de molen in 1946 hersteld. Vanaf dat moment werd Adriaens de vaste molenmaker van molen De Volksvriend in Liessel. Elke renovatie, restauratie of onderhoud, zowel preventief als correctief is dus daarna door Adriaens uitgevoerd.

Het ligt dus voor de hand dat het vervangen van de hekkens wordt uitgevoerd door Adriaens molenbouw. We hebben bij het vervangen van het gehele gevluht gekozen voor de combinatie van Vaags en Adriaens.

In 1946 is de molen gerestaureerd met de bedoeling om er een van Bussel wiekverbetering op te zetten. De hekkens werden aangepast aan deze configuratie met een breedte van de achterhekkens van "slechts" 160 cm.

Door financieringsproblemen is nooit een van Bussel gemonteerd. Wel werden de achterhekkens aangebracht. De molen heeft tot 1970 zonder voorzom gestaan en heeft in die tijd nooit gedraaid. Bij elke restauratie in en na 1970 is de achterhekkens één op één vervangen met de bestaande breedte van 160 cm. Recent werden we gewezen op de 10% regel. De breedte van de hekkens is 10% van de vlucht. Bij een vlucht van 26,40 m zou dat een hekkens betekenen van 264 cm, wat een achterhekkens breedte zou opleveren van ongeveer 200 cm. Even hebben we gedacht de achterhekkens zo breed te maken, toch hebben we dat niet gedaan.

Het werd ons afgeraden om het extra risico op zeilslag te voorkomen. Ook zouden we het huidige gevluht niet één op één vervangen, maar terug brengen naar de situatie van voor 1946 (op basis van foto-onderzoek lijken de hekkens voor de oorlog een totale breedte te hebben van iets meer dan 250 cm). Maar dan zouden we meer dingen moeten aanpassen om de molen in zijn geheel naar dat jaartal terug te brengen. Dat zou dan ten koste gaan van de industriële ontwikkelingen van na 1946.

Dus wordt het één op één vervangen door een gevluht met een vlucht van 26,4 meter en een totale breedte van 222 cm en 31 hekscheien.

De planning is dat de roeden in het eerste kwartaal van 2024 klaar zijn en vervolgens naar de werkplaats van Adriaens Molenbouw worden getransporteerd, waarna de hekkens opgebouwd en gemonteerd worden. Vervolgens wordt alles weer uit elkaar gehaald en getransporteerd naar Liessel.

Het oude gevluht wordt gedemonteerd en de nieuwe roeden gestoken en de nieuwe hekkens gemonteerd. De verwachting is dat het nieuwe gevluht medio 2024 dan klaar is en de molen weer kan draaien en malen.

Als de nieuwe roeden worden gestoken houden we u hiervan op de hoogte.

advertentie

WIEKENMAKERIJ
VAAGS
AALTEN
ONTWERP & PRODUCTIE

550+ gelaste roeden	100% NDO lascontrole
45+ geklonken roeden	100% betrouwbaar

www.wiekenmakerij.nl

advertentie

Adriaens
Molenbouw
Weert bv

SINDS 1880

Oudesteeg 1c • 6002 SG Weert
T: 0031(0)495 531064 • E: info@adriaensmolenbouw.nl

Wind & Watermolens • Traditionele houtconstructies
Eikenhouten bijgebouwen • Terrasoverkappingen

www.adriaensmolenbouw.nl

Koren op de molen

Kruiprogge, zomergerst en spelt

Geert van Stekelenburg

Tijdens een kort vakantieverblijf in Wageningen stuitte ik, tijdens een lange wandeling over en rondom de Wageningenberg tot mijn grote verbazing op enkele kleine rogge- en tarweveldjes. Wat meteen opviel was dat tussen deze granen opvallend veel kruiden en bloemen groeiden, zoals onder andere korenbloemen, klaprozen, valse kamille, akkerleeuwenbekjes en ganzenbloemen. De rogge was van een opvallend laagblijvende soort en na het uiteen halen van enkele rijpe aren bleken de korrels aan de kleine kant te zijn. Ik kon het uiteraard niet laten om ook wat rijpe korrels te proeven, de smaak was heel goed. Mij was echter niet geheel duidelijk wie en wat er achter deze speciale manier van akkerbouw bedrijven stak. Toen ik de volgende dag, even verderop, op de Grebbeberg, nog

meer van dergelijke veldjes tegen kwam, waaronder ook een veldje met boekweit, was me al wel duidelijk dat hier een groter plan achter moest zitten.

Wat schetst mijn verbazing toen ik meteen de volgende dag bij thuiskomst in De Volkskrant een artikel

Boekweit in bloei. In de 19e eeuw werd dit gewas in onze streken veel verbouwd, maar de boekweitogst kon door een flinke hagelbui of een lichte nachtvorst compleet mislukken. Vandaar dat het gewas ook wel jammerkoren genoemd werd.

(foto: Geert van Stekelenburg)

tegen kwam met de kop: **Meer granen Kruiprogge, zomergerst, spelt: veldje voor veldje brengt voormalig journalist Marcel van Silfhout oude granen terug in het landschap. Het resultaat: brood op de plank en kruiden in het veld.**

In dit artikel was te lezen hoe, dankzij vooral de inzet van voormalig onderzoeksjournalist Marcel van Stiphout, op de Wageningse berg en omgeving diverse akkertjes met zogenaamde ‘vergeten gewassen’ te vinden zijn. Het gaat hierbij o.a. om zomergerst, gele mosterd, een oude soort troshaver en grijze Brabantse boekweit (een boekweitsoort die in tegenstelling met de zwarte Boekweit, die alleen op veengronden groeide, op zandgronden in het zuidoosten werd geteeld en daarom grijze Brabantse boekweit wordt genoemd). De initiatiefnemer van dit alles wil met deze akkers onder andere het landschap uit zijn kindertijd herstellen.

Voor de realisatie van dit plan is in 2017 een stichting met de naam

GraanGeluk opgericht. Het begon met

De Westberg, één van de mooiste en oudste plekken van Wageningen waar al zo’n vijfhonderd jaar wordt geboerd. Op een akker die de jaren daaraan voorafgaande vooral gebruikt werd voor het telen van snijmais. De stichting heeft inmiddels, verspreid over diverse percelen, al meer dan 40 hectare grond in gebruik, vooral op arme

gronden op en rond de Veluwe en Achterhoek, in Drenthe en in Noord-Holland.

Op deze akkers worden niet alleen granen ingezaaid, maar ook inheemse akkerkruiden, die de bodem verbeteren en daarnaast komen er ook insecten zoals bijen en vlinders op af. Van Stiphout geeft aan dat hij terug wil naar het soort landschap dat op deze plekken duizenden jaren heeft bestaan. In de toekomst wil van Stiphout het een en ander nog wel gaan uitbreiden en professionaliseren. Van de 43 hectare van nu wil Stichting GraanGeluk er honderden, misschien wel duizenden maken.

Met een kleine combine, die over bosspaden de akkers van Graangeluk kan bereiken, wordt de oogst binnengehaald.

(foto: www.graangeluk.nl)

Van de opbrengst van deze akkertjes worden streekeigen roggebrood, bier (roggebier dat tijdens de Brussels Beer Challenge van eind 2020 is uitgeroepen tot het beste speciaal bier ter wereld onder de 7%), maar ook mosterd en zelfs pasta geproduceerd. Het graan wordt gemalen in een plaatselijke molen en het brood wordt gemaakt door de plaatselijke bakker. Ook is er samenwerking gezocht met boeren en biologen met kennis van akkerkruiden en oude granen en natuurlijk met verwerkers en verkopers van al dit soort producten. De Stadsbrouwerij in Wageningen bijvoorbeeld brouwt bier van deze producten en het bekende hotel 'De wereld' in de zelfde plaats serveert een lunch met o.a. enkele streekproducten. Een zeer aanbevelenswaardige lunch waarvan we twee dagen voor het lezen van dit bewuste artikel in de Volkskrant heel toevallig zelf

*Een veldje rogge met diverse akkerkruiden
(foto: www.hetreestdal.nl)*

van hadden mogen genieten.

Bij de teelt van al deze gewassen worden uiteraard geen kunstmest of bestrijdingsmiddelen gebruikt, er wordt wel licht bemest met dierlijke mest. Zo zijn er ook plannen om weer een potstal voor de schapen op de Veluwe te maken voor de mest. De bedoeling is dat die heideschapen in het voor- en najaar op zijn veldjes grazen. Zij zorgen ervoor dat de rogge beter wortelt en het wortelstelsel zich verbreedt en verdiept, daardoor krijg je een hogere opbrengst. Daarnaast verspreiden de schapen via hun vacht ook de zaden van de akkerkruiden.

In een filmpje *Het Verhaal Achter GraanGeluk* op de website van GraanGeluk zie je hoe er al geëxperimenteerd is met nu nog maar een klein groepje Veluwe heideschapen, dat de afgelopen winter graasde op een veldje Veluwe kruiprogge, een in Nederland niet meer bestaande soort, die via een zaadbank uit Duitsland werd geïmporteerd. Deze rogge werd in de nazomer ingezaaid en door de begrazing van schapen zouden er in

het voorjaar meer aren moeten gaan groeien, waardoor een grotere opbrengst ontstaat. Tegelijkertijd levert dit ook voer voor de schapen op. Mocht dit experiment slagen, dan gaat men dit jaar over op het beweiden met grotere groepen schapen.

In een van de filmpjes op de website van GraanGeluk is Marcel Silfhout zelf aan het woord: *Het inzicht van GraanGeluk is al jarenlang het belang van gezond, onbespoten voedsel uit eigen streek. Het verbindt de men-*

*Een gedekte tafel met lokale producten van de stichting Graangeluk
(foto: www.graangeluk.nl)*

sen in dit gebied ook gewoon weer aan de producten.

Hij zet dan ook een groot vraagteken bij het feit dat de overheid grote stukken land aankoopt met de bedoeling die te laten verschrallen en zo doende terug te geven aan de natuur. Zijn idee is om die gebieden juist te gaan gebruiken voor een ecologische manier van akkerbouw bedrijven, met natuurlijke bemesting. Ze leveren dan op een verantwoorde manier granen op die aanzienlijk beter van kwaliteit zijn dan de granen van die verschraalde 'akkers' van Natuurmonumenten.

Voor het verwezenlijken van deze droom is vanzelfsprekend geld nodig. Op de website van GraanGeluk word je dan ook uitgenodigd om ofwel aandelen (Graandelen) te kopen of om te doneren. Met de wervende woorden: *Voor de levensgenieters, mensen die van lekkere, lokale kwaliteitsproducten genieten. 'Mensen die het kindergeluk van spelen in de natuur, langs de akkers, in het bos en in de fruitgaarden nog kennen. Mensen die de natuur, het genieten en geluk, willen doorgeven aan de volgende generatie, kinderen en kleinkinderen....'* word je op de site uitgenodigd om deel te worden van dit prachtige, inspirerende idee. Met één

Graandeel stel je GraanGeluk in staat om gedurende één jaarseizoen honderd vierkante meters (100m²) aan akkergrond in beheer te nemen. Al met al een prachtig initiatief om de in het verleden door overbemesting en overproductie aangetaste gronden weer een zinvolle en verantwoorde functie in onze voedselvoorziening te geven. Hopelijk vormt dit een eerste aanzet tot meer van dergelijke vooruitstrevende initiatieven.

Gebruikte bronnen:

- *De Volkskrant 25 juli 2023: Meer granen, Leven - Dan doen we het zelf wel: het graan van Marcel van Silfhout, auteur Caspar Janssen*
- www.graangeluk.nl
- www.natuurinclusievelandbouwgelderland.nl
- www.natuurmonumenten.nl

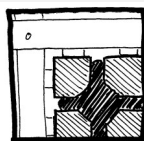
advertentie

MvLgroep
behoud van hout en steen

Michel & Michon van Lierop

Mijlstraat 39b
5281 LJ
Boxtel
0411 632 647
www.mvlgroep.nl

Vulstukken

Zelfscherpende steen van Janssen uit Visé

Frans Grein

De jaarlijkse excursie in mei bracht ons langs diverse prachtige (water) molens in het al even prachtige Zuid-Limburg. Ik, als nieuwkomer in de molenaarswereld en afkomstig uit de hightech, heb mijn ogen uitgekeken bij de 'hightech' van eeuwen terug.

Het moderne meelfabriekje met zijn wirwar aan leidingen in een heel oud gebouw, de oude gerestaureerde watermolens en de zuidelijkst gelegen torenmolen van Nederland in de wijk Vroendaal bij Gronsveld. Een wel heel aparte, weinig elegante molen met een kap en kapzolder als een balzaal.

In deze laatste molen werd, zelfs voor de ervaren, oude rotten onder de molenaars, een vreemd uitziende molensteen ontwaard. Niemand had een idee hoe deze steen precies werkt of gescherpt wordt. En ik natuurlijk al helemaal niet.

Marc van Deursen stond toevallig naast me bij het bekijken van deze steen. Ik zei: 'Geen idee...'. 'Nou dat kun jij dan mooi even uitzoeken', antwoordde hij met een uitdagende, vriendelijk glimlach. Ik zette mijn mij-maak-je-niks glimlach op en antwoordde: 'Natuurlijk, doe ik.....'. Maar gelukkig stuurde mijn instructeur mij meteen de goede richting op: 'Eerst maar eens Hans Titulaer bellen, die weet veel'.

Ik stuurde mijn foto van de steen naar Hans en hij reageerde terstond met het volgende bericht:

Dit is een steen van het bedrijf Janssen uit Visé, België. Op de Leumolen/Nuhnem is zo'n steen nog af en

*Deel van een Janssen steen in de molen van Gronsveld
(foto: Frans Grein)*

toe in gebruik en op de torenmolen van Gronsveld staat er een binnen in de molen.

De bodemsels bestaan uit gleuven van ruim 10 cm. De ijzeren strippen zitten op dikke rubberen stroken die aan de zijde van de ijzeren strippen schuin zijn. Zodoende liggen de strippen ook schuin. Scherpen bestaat uit het voorzichtig naar beneden slaan van die ijzeren strippen.

Dus op naar de Leumolen te Nunhem. Wat een prachtige lommerrijke plek is dit en wat een schitterende molen! De molenaars aldaar hadden echter geen idee of ze een Jansen steen uit Visé in huis hadden. Ze konden me tot hun spijt niets vertellen of laten zien. Er zou navraag worden gedaan en inmiddels zijn er ook antwoorden gekomen.

De Jansen Visé steen die in de Leumolen ligt, is een loper, maar de sleuven zijn ooit eens met steenmateriaal dichtgemaakt. Er staat voor volgend jaar een mogelijkheid dat het koppel open gelegd wordt, dan zal ik alles in fotomateriaal vastleggen, aldus Hans Gijsbers van de Leumolen.

Er is niet zo veel te vinden over deze steen en helemaal niet over de fabrikant François Janssen en zijn bedrijf dat gevestigd was in Visé, een plaatsje net onder de Nederlandse grens tussen Maastricht en Luik.

Echter op de site "De Korenmolen" van Kees Vanger staat eigenlijk alles wat we moeten weten.

Ik hoop dat we nu iets wijzer zijn geworden.

De tekst uit een diaserie van Kees Vanger met uitleg over een zelfscherpende steen van François Janssen.

Molensteen terug op Mierlose molen?

Jan Molenkamp

Begin dit jaar werden wij benaderd door een dorpsgenoot. Of wij nog belangstelling hadden voor een molensteen? Hij woonde in een boerderij net buiten het dorp en daarvoor woonden zijn schoonouders er ook al. Zo lang als men zich kon herinneren lagen er twee halve molenstenen voor twee deuren van de boerderij.

Meer dan 20 jaar geleden werd de bestrating veranderd en werden de stenen achter de boerderij 'tijdelijk' opgeslagen om te wachten op een nieuwe bestemming die er maar niet kwam.

Wij hadden wel belangstelling, maar we wilden de halve stenen uiteraard eerst zien. Waren het wel echte stenen of waren het sierstenen uit een tuincentrum?

Op een avond gingen wij een kijkje nemen. Meteen waren wij blij verrast: het was een oude 17de blauwe natuursteen met een rechtsdraaiend scherpstel. Het scherpstel was behoorlijk versleten. De steen was nog maar ca 15 cm dik en had geen gaten voor een steenkraan, ook waren er geen uitsparingen voor een rijs. Kortom een echte oude ligger.

Wij waren zeker geïnteresseerd en wilde beide halve stenen graag hebben. De eigenaar, de familie van Vlerken, wilde de steenhelften graag aan ons geven om ze zo een goede bestemming te geven. 'Kom maar halen', werd er gezegd. Maar iedere helft weegt toch nog ca 350 kg. Hoe kregen we die bij de molen en op de belt? Gelukkig kregen wij om niet hulp van 'Kuijpers Verreiker Verhuur'.

Op zaterdag 8 juli werden beide steenhelften met behulp van een verreiker voor de ingangen van de voet van de molen geplaatst.

Maar toen rees de volgende vraag: 'Kan dit een steen uit onze molen geweest zijn?' De molen in Mierlo is een standerdmolen. Deze molens hebben in de voormolen een linksdraaiend scherpstel. Maar als aan het bovenwiel bij de achtermolen ook een steenspil zit heb je een rechtsdraaiende steen.

Op onze molen zitten nog kammen in het bovenwiel van een steenkoppel in de achtermolen, maar meer is er niet te zien. Geen ijzer- of spilbalk of andere sporen in de vloer of maalzolder. Kortom bij een restauratie, of misschien bij de overplaatsing in 1860, heeft men het steenkoppel van de achtermolen niet meer terug geplaatst. Oude versleten stenen hadden geen functie meer. Vaak werden deze of als stoepje voor een deur gelegd

of gewoon dicht bij de molen onder de grond begraven. Wat moest je er anders mee doen?

Ook is het grappig te vermelden dat een vorige eigenaar van de boerderij waar we de stenen vandaan kwamen, de familie van Heugten, de boerderij in 1898 heeft gekocht. Vóór die tijd woonden zij dicht bij de molen in de Hekelstraat. Misschien hebben zij de stenen vanuit de Hekelstraat meegenomen naar de boerderij op het Voortje?

We kunnen dus niet met zekerheid zeggen of we een steen hebben die oorspronkelijk in de Standerdmolen heeft gelegen, maar aannemelijk is het wel.

Verder zagen wij nog iets opmerkelijks aan de beide steenhelften. De ene helft had nog een redelijk herkenbaar scherpstel. De andere helft had midden over het maalvlak duidelijk minder profiel / scherpstel. Het verschil kon echt niet door slijtage tijdens het malen komen. Will van Vlerken, de eigenaar, kwam met een zeer aannemelijke verklaring: een steenhelft lag voor de ingang naar het woongedeelte en de andere helft lag voor de ingang van de stal. Met name die laatste ingang werd veel meer gebruikt en zou daardoor veel meer zijn belopen.

advertentie

ZANDENBOUW
bouw- & restauratiebedrijf
Aarle-Rixtel - www.zandenbouw.nl

Speuren in de molen

Het mysterie van de as van de Victor in Someren

Marc van Deursen

In het vorige nummer schreef ik dat er aan de pen van de as, van de Victor in Someren (L.I. Enthoven & Co 'S Haage 1864 No 390) , een verjonging zat die plots niet meer meedraaide.

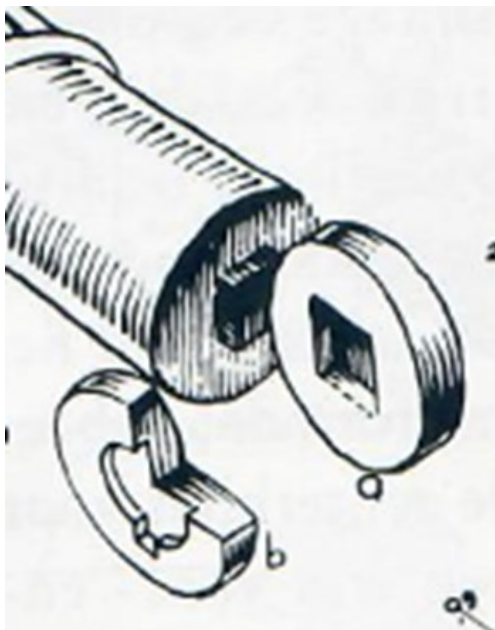
Tijdens de reparatie van de pensteen konden Wim Adriaens en ik de constructie goed bekijken en inderdaad: achter het deksel zit een aparte constructie verborgen. De binnenring met een spiebaan wordt vastgehouden op een nog kleinere verjonging op de as, daarna zit er een middenring en daaroverheen het buitendeksel, waarin het gat zat van de doorboring. Het geheel zit dusdanig vast op de as dat het meedraait en echt geen los la-

Links: na verwijdering van het deksel van de pen is de binnenring met een spiebaan zichtbaar. Deze wordt vastgehouden op een nog kleinere verjonging op de as, daarna zit er een middenring en daaroverheen zat het buitendeksel met het gat zat van de doorboring. Rechts: de pen na demontage van alle onderdelen. Het geheel zit dusdanig vast op de as dat het meedraait, het is dus geen los lager.

ger kan zijn. Maar waarom deze constructie dan zo is gemaakt, blijft nog even de vraag.

In het boek wiekssystemen van G.J. Pouw vind ik echter geen enkele tekening van een constructie waaruit duidelijk zou worden waarom er een verjongd uiteinde aan de as zou moeten zitten. En ik ben ook nog in geen enkele molen die ik heb bezocht een constructie tegen gekomen waarbij er enig voordeel van de verjonging zichtbaar is. Wel is het zo dat, hoe kleiner het lageroppervlak tussen de as en de pensteen, hoe makkelijker de as zal draaien. Daarin zit natuurlijk wel een optimum, omdat een te

Detail uit de tekening op pagina 463 van het boek 'Molenbouw' van Anton Sipman

klein oppervlak de pensteen te zwaar zou belasten en zou kunnen beschadigen.

We zoeken dus verder naar een mogelijke verklaring. In het boek 'Molenbouw' van Anton Sipman vind ik op blz. 463 een tekening van een as met daarop een uiteinde met spiebaan en een gietijzeren wrijfplaat. Dit zou kunnen verklaren waarom er toch zoveel assen zijn met een verjonging aan de pen: daar zit namelijk een slijtstuk in dat vervangen kan worden.

Het gat in de buitendeksel zie je dus alleen maar bij een molen met een doorboorde as en bij andere assen zal deze deksel geheel dicht zijn, zoals in Someren het geval is.

De plaat had een lichte bolling en om de druk op de pensteen wat beter te verdelen is de losse plaat na het demonteren gevlaakt en daarna weer aangebracht, inclusief een nieuw blokje voor de spiebaan.

Conclusie: Dat het uiteinde van de as niet meer meedraait is veroorzaakt doordat de spie uit de spiebaan is gedrukt. De verjonging is een slijtstuk en geeft een kleiner lageroppervlak zodat de wrijving vermindert en de molen makkelijker draait.

De druk op de pen wordt hierdoor echter wel veel groter en dat zou ook kunnen verklaren waarom er diverse gebroken penstenen te vinden zijn in de Victor.

Voor de firma van Enthoven zou dit lichter lopen van de molen best een extra verkoopargument kunnen zijn geweest. De reden dat we deze constructie alleen bij van Enthoven assen zien, kan wel eens een patentkwestie kunnen zijn geweest.

In zijn archief vond Wim Adriaens nog een foto van de molen de de Blazekop in Ovezande (Zuid-Beveland), waar op de as naast het lager ook nog een Staufferpot te zien is. Dit is een molen met Bilau wieksysteem, waarvoor er hier dus wel een doorgaande regelstang door de doorboorde as zit.

De pen van de as van 'de Blazekop' in Ovezande. Hier is de as wel doorboord, omdat de molen is uitgerust met een Bilau wieksysteem. Ook is een staufferpot voor de smering van het lager gemonteerd.

(foto: Wim Adriaens)

Bascule, gratis af te halen bij molen Sint Victor in Heeze. Belangstellenden kunnen contact opnemen met een van de molenaars via <https://molenheeze.weebly.com/contact.html>

Op de wind

Verbetering molenbiotoop Vlierden

Marc van Deursen
Hans Keijzers

‘Omvorming van 2 hectare monotoon zomereiken bos, naar een gevarieerd hak-houtbos’. Eindelijk eens een positief stuk van een molenbiotoop die verbetert. Beter dan een stukje over weer een bedreiging van de windvang, waar we de voorbeelden allemaal van kennen. Hans heeft mij gevraagd dit stukje te schrijven. Op basis van de informatie die ik kreeg hoop ik dat het goed gelukt is.

Ten zuiden van de molen Johanna-Elisabeth in Vlierden ligt een waterwingebied van Brabant Water en op onderstaande satellietfoto is duidelijk te zien wat voor gevolgen het bosgebied heeft op de biotoop van de molen. Ten zuiden ligt namelijk op enkele meters afstand een groot bosperceel met zomereiken die in 30 jaar tijd een behoorlijke hoogte bereikt hebben.

Satellietfoto met het bosgebied ten zuiden van de molen

In het biotooprapport, van de hand van Gerard Sturkenboom, zien we duidelijk de effecten op de windvang, met name uit zuidelijke richtingen mooi weergegeven.

Resultaat Totaalscore: 4914
= Matig

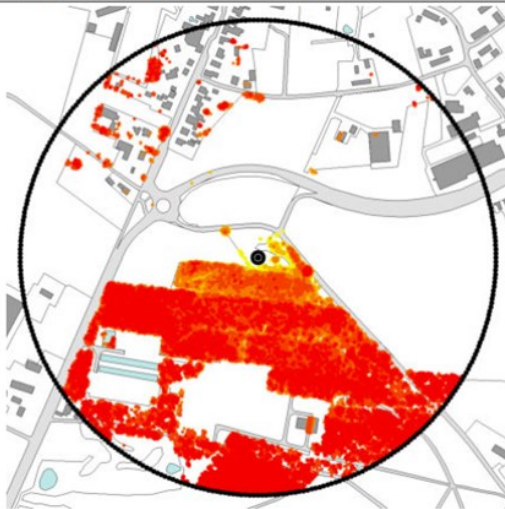
Beschrijving:

De molen ligt in buitengebied en heeft ten noorden, oosten en westen betrekkelijk vrije windvang. Vanuit het zuidoosten, zuiden en zuidwesten is de windvang

ernstig gehinderd door grote bospercelen. De bomen zijn circa 8 tot 12 meter hoog en staan al op een afstand van circa 20 meter tot 400 meter. De enige bebouwing in de nabijheid betreft het oude molenaarshuis op het oosten. Een solitaire eik op het noordwesten levert ook windturbulentie op.

De eerste contacten tussen de molenaars Harrie Smits en Hans Keijzers, Brabant Water en de gemeente dateren al van 2018, maar zoals het spreekwoord al zegt: “Ambtelijke molens draaien langzaam.” Dit blijkt wel uit onderstaand relaas wat ik

Hoogtemetingen die de biotoopnorm overschrijden

*De met rood (grijs in deze druk) gemarkeerde delen zijn hoger dan toegestaan volgens de biotoopregels van de Hollandsche Molen.
(afbeelding uit het biotooprapport van Gerard Sturkenboom)*

op basis van de mailwisseling, die ik van Hans gekregen heb zo goed mogelijk heb proberen weer te geven.

Eind 2019 komt het bericht van Brabant Water dat zij positief staan tegen over het idee om in 2020 een gedeelte (4000 m²) van het bos om te vormen naar hakhout.

Heel optimistisch wordt de mail afgesloten met de mededeling: "Graag informeer ik via deze weg dat we deze omvorming gepland hebben voor eind 2020 / begin 2021, uiterlijk voor maart 2021." Vervolgens gooit Corona roet in het eten, omdat daardoor veel vertraging is ontstaan bij Brabant Water en bij aannemers met betrekking tot projecten en ontwikkelingen. Volgens de nieuwe planning wordt nu e.e.a. op geschoven

tot na het broedseizoen in juli.

En weer verstrijken er enkele maanden. Maar de molenaars worden in ieder geval goed op de hoogte gehouden en er is een afspraak op locatie om de molenbiotoop

Kaart met daarop de ligging van het plangebied met rood omljnd (grijs in deze druk) en het deel dat het beste omgevormd kan worden op basis van dit onderzoek met zwart gearceerd weergegeven.

(Bron: Natuurtoets omvorming bosbeheer Waterwingebied Vlierden ondergrond.)

te bespreken. Als alles goed gaat kan de uitvoering nog voor het broedseizoen (2022) afgerond zijn.

In december 2021 wordt er een QuickScan uitgevoerd door een externe ecooloog. Hieruit blijkt dat geen soorten of verblijfplaatsen van wettelijk beschermde soorten aanwezig zijn. Dit betekent dat vanuit de soortenbescherming gekapt mag worden. Maar wel valt het bos onder de bescherming van de houtopstanden, waardoor ook een kapmelding gedaan moet worden. De bezwaartermijn van een kapmelding is 4 weken. En mogelijk zal het kappen van de bomen ook nog officieel omgevingsvergunning plichtig zijn. Hiervoor staat een termijn van circa 20 weken voordat een vergunning binnen is. Het vooroverleg met de gemeente Deurne wordt daarom snel gepland. En dan wordt het weer even stil.

In januari 2022 is de juiste persoon bij de gemeente gevonden en als men akkoord is met de omvorming kan deze van start gaan na het broedseizoen van 2022.

In september zijn er echter nog geen activiteiten waarneembaar en bij navraag wordt aangegeven dat de offertes zijn opgevraagd en de uitvoering pas in december 2022 gepland staat.

Uiteindelijk is een aannemer geselecteerd die de omvorming van het eikenbos naar hakhout kan verzorgen, hierbij worden de huidige bomen op een hoogte van 30 tot 50 cm afgezaagd. Wens is om de kap voor 15 december 2022 uit te voeren, maar omdat de firma al aangeeft niet helemaal zeker te weten of dat haalbaar is, wordt afgesproken dat uiterlijk 1 maart 2023 de werkzaamheden moeten zijn afgerond. Goed werk heeft tijd nodig zullen we maar zeggen en als je naar de foto's kijkt van voor en na de omvorming denk ik dat iedereen mag spreken van een geslaagde aanpak.

advertentie

BEIJK
VAKMANSCHAP SINDE 1946

EXPERTS IN

- ✓ Bouw, onderhoud & restauratie wind- en watermolens
- ✓ Restauratie & onderhoud monumentale panden en objecten
- ✓ Restauratie en bouw van allerlei soorten houtconstructies
- ✓ Ambachtelijke staalconstructies en aandrijvingen

Bekijk onze website www.beijkbv.nl voor meer informatie en projecten.

The advertisement features a black and white photograph of a windmill. The mill's body is made of brick and has the name 'AVROUW E. ZON' written on it. The sails are partially visible, and a person can be seen sitting on the top of the mill. The background is a clear sky.

Peellandse Molenstichting

Bestuur:

Voorzitter: Marc van Deursen, Kerkstraat 33, 5711GT Someren, 0493-495421
Secretaris: Jan Tielemans, Schutsstraat 22, 5737EW Lieshout, 06 51815 316
Penningmeester: Eugène van Sas, 't Peppelplantsoen 11, 5702DS Helmond, 0682958868
Leden: Hans Kalkhoven, Argostraat 48, 5631JZ Eindhoven, 06 13587634
Mari van Dijk, Vecht 16, 5751WH Deurne, 06 13543865
Peter van Rongen, Atalanta 19, 5754DW Deurne, 06-18653805
Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721BB Asten, 0616716543

Molenkalender 2023:

Brabants Vlaamse Contactdag: zaterdag 7 oktober

(voor meer info: <https://gildevanmolenaars.nl/afdelingen/noord-brabant/brvlcontactdag>)

Meer over molens en mulders in Peelland:

www.peellandsemolenstichting.nl

